

УДК 343.9.01

М. Kikalishvili

PSYCHOLOGICAL THEORIES OF DEVIANT BEHAVIOR: PSYCHODYNAMIC ASPECTS

М.В. Кікалішвілі

к.ю.н., доцент

*Київський національний
університет імені Тараса Шевченка*

ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ: ПСИХОДИНАМІЧНІ АСПЕКТИ

Постановка проблеми. Соціальні та біологічні теорії не можуть в повному обсязі пояснити формування девіантної поведінки людини, яке також залежить від особистісних і психологічних особливостей суб'єктів соціальної взаємодії. Як і біологічні теорії, що засновані на фізичних даних особистості, психологічні теорії шукали пояснення відхилень у поведінці не в суспільстві, а в самому індивідуумі. Основою даних теорій є виникнення конфлікту, який відбувається у свідомості самої особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням психодинамічних аспектів формування девіантної поведінки займалися З. Фрейд, А. Адлер, Ф. Ріман, О. Ранк, Е. Берн.

Метою статті є дослідження психодинамічних аспектів формування девіантної поведінки.

Основні результати дослідження. Одним із напрямків психологічних теорій є психодинамічні теорії, що вийшли з психоаналізу З. Фрейда і які розкривають несвідомі механізми людської поведінки. Спочатку фрейдистська теорія розвитку особистості була біологічно обґрунтованою і підкреслювала первинність інстинктивних процесів – внутрішніх вимог. З. Фрейд виділяв два провідних різновиду інстинктів: інстинкт життя та інстинкт смерті. Агресивний інстинкт визнавався похідним і головним проявом інстинкту смерті, а схиль-

ність до агресії – вихідною інстинктивною тенденцією, характерною для всіх людей.

3. Фрейд у психічному житті людини виділяв свідоме і несвідоме. Несвідоме включає те, що недоступно для свідомості через придушення (власне несвідоме), і те, що може легко переміщатися з несвідомого у свідомість (передсвідоме). Свідоме виступає інстанцією, яка чуттєво сприймає внутрішні і зовнішні збудження, що робить їх усвідомлюваними за допомогою мови.

Іншим ключовим моментом стало запровадження структури психічного апарату. Структурна модель, запропонована З. Фрейдом, включає три системи: Ід, Его і супер-Его [8]. Психологічне благополуччя особистості залежить від того, наскільки ефективно взаємодіють ці три підструктури.

Ід – термін, який Фрейд використовував для позначення тієї (більшої) частини психіки, яка містить примітивні бажання, імпульси, ірраціональні прагнення, комбінації «страх-бажання» і фантазії. Діяльність *Ід* спрямована на забезпечення вільної розрядки збудження згідно з принципом задоволення. *Ід* довербально виражає себе в образах і символах, не має поняття про час, мораль, обмеження або про те, що протилежності не можуть співіснувати. З. Фрейд назвав цей примітивний рівень пізнання, що продовжує жити в мові сновидінь, жартів і галюцинацій, первинним процесом мислення. *Ід* відносно незмінне і повністю несвідоме, але його існування і влада можуть бути виведені з дериватів – думок, дій та емоцій.

Его – ім'я тих функцій, які дозволяють пристосовуватися до вимог життя та знаходити шляхи, доступні в межах даної сім'ї, для управління вимогами *Ід*. *Его* розвивається безперервно протягом усього життя, але найбільш швидко – в дитинстві, починаючи з раннього дитинства. *Его* функціонує відповідно до принципу реальності і є колицкою вторинного процесу мислення (послідовного, логічного, орієнтованого на прогнозування). Таким чином, *Его* є посередником між вимогами *Ід* і обмеженнями середовища. Воно має як свідомий, так і несвідомий аспекти. Свідоме *Его* – те, що більшість людей розуміє під терміном «Власне Я», або «Я», несвідоме *Его* включає в себе захисні процеси.

Як правило, *Его* виявляється слабкішим за *Ід*, тому воно перетворює бажання *Ід* в дії так, як ніби бажання *Ід* є його власними бажаннями. Почуття, що не знаходять виходу, стають джерелом внутрішнього напруження, що вимагає розрядки і відчуваються як тривога. З. Фрейд визначав тривогу як специфічний стан незадоволення, як універсальну реакцію на небезпеку – реальну або потенційну. Тривога може бути: реалістичною (викликану небезпекою в зовнішньому світі); моральною (викликану конфліктом з *супер-Его*); невротичною (викликану конфліктом з інстинктивними імпульсами *Ід*). Тривога сигналізує про наявність структурного конфлікту, який є в основі більшості поведінкових і особистісних проблем.

Крім *Ід* і *Его*, було введено поняття *супер-Его* для тієї частини психічного апарату, яка є відображенням залишкового батьківського впливу. Головним завданням *супер-Его*, на думку З. Фрейда, є придушення вимог *Ід* за допомо-

гою морального впливу на *Ego*. Основними функціями даної інстанції при цьому виступають: ідеал, самоспостереження і совість.

В основі внутрішніх стандартів і заборон є насамперед ідентифікації з батьківськими фігурами. Так, спочатку дитина вдається до самообмеження через страх втратити любов або через побоювання агресії з боку зовнішнього, батьківського авторитету. Згодом вона починає діяти, виходячи зі страху перед внутрішнім авторитетом – *супер-Его*. Дії, вчинені всупереч голосу совісті, можуть викликати почуття неповноцінності, провини або потребу в покаранні. Особистісні проблеми в рівній мірі можуть бути як наслідком недостатньо сформованого, так і проявом занадто жорсткого *супер-Его*.

Наприклад, суїцидальна поведінка нерідко формується на тлі депресивного стану, внаслідок втрати коханої людини. Деякі люди в такій ситуації замість «нормальної» печалі переживають особливий стан меланхолії (депресії) з різким погіршенням самопочуття і збіднінням *Я*. Об'єкт любові може померти не реально, а у внутрішньому світі людини. З. Фрейд каже: «Об'єкт загублений як об'єкт любові. При печалі збіднів навколишній світ, при меланхолії – саме *Я*» [9, с. 217]. Людина стає негідною, непридатною ні до чого, втрачає самоповагу: оскільки піддається жорсткій критиці *супер-Его*. Має місце ідентифікація – ототожнення *Я* із залишеним об'єктом. Втрата об'єкта перетворилася на втрату *Я*, а критика – в самокритику. Якщо любов, від якої неможливо відмовитися (в той час, як від реального об'єкта відмовляються), знайшла собі вихід у нарцистичному ототожненні, то стосовно цього (внутрішнього) об'єкта проявляється ненависть. Саме цьому об'єкту заподіюється страждання аж до садистичного задоволення. «Тільки цей садизм дозволяє розгадати схильність до самогубства», – стверджує З. Фрейд [9, с. 221].

Становлення особистості розглядалося З. Фрейдом як стадії психосексуального розвитку. Це послідовне проходження стадій, на яких увага зосереджується на певних частинах тіла – від оральної фази, через анальну, фалічну і генітальну. Класична теорія драйвів (психічних проявів інстинктів) постулювала: якщо дитина надмірно фрустрована або отримує надмірне задоволення на будь-якій стадії свого психосексуального розвитку, то вона буде фіксована на даній стадії.

Характер людини ототожнювався з вираженням подібної фіксації. Порушення характеру, а отже, і поведінки людини також пояснювалися такою фіксацією. Наприклад, якщо людину нехтують у віці приблизно півтора року (оральна фаза) або надмірно потурають їй на цій стадії, то це може викликати формування депресивного складу особистості. Залежно від того, на чому була фіксована людина і що видається в ній центральним, її характер описували як оральний, анальний або фалічний.

Пізні праці З. Фрейда слугували поштовхом до розвитку такого напрямку в психоаналізі, як егопсихологія, що розглядає процеси, які сьогодні об'єднуються загальним поняттям «захист». Подібно до того, як ми намагаємося зрозуміти людину, виходячи з конфліктної фази розвитку, ми також можемо класифікувати людей відповідно до характерних для них способів справлятися з тривогою.

З моменту народження і досить тривалий час дитина залишається безпорадною і залежною, в результаті чого виникає відчуття небезпеки, пов'язане зі страхом втратити об'єкт (дорослого). Цей страх, у свою чергу, породжує потребу бути коханим. *Ego* дитини відносно слабке, на цій стадії втрата об'єкта або втрата любові можуть породити тривогу, яка зберігається на більш пізніх стадіях. Пізніше головними джерелами тривоги стають страх кастрації (на фалічній стадії) і страх перед *супер-Его* (в латентному періоді та після його закінчення).

Уявлення про те, що основною функцією *Ego* є захист власного *Я* від тривоги, було розвинене Анною Фрейд у класичній праці «Психологія Я та захисні механізми». Захисні механізми працюють несвідомо і стають частиною індивідуального стилю боротьби з труднощами [10].

Те, які захисти переважають у людини, залежить від взаємодії таких факторів: 1) вроджений темперамент дитини; 2) природа стресів, пережитих у ранньому дитинстві; 3) захисні стилі батьків та інших значимих людей; 4) досвід використання захистів у житті (підкріплення).

Найбільш важливими захисними механізмами визнаються такі:

- придушення (витіснення) – процес, за допомогою якого неприйнятний імпульс або ідея стають несвідомими (головний прихований механізм, що є в основі всіх інших видів захисту); це придушення підсвідомих потягів і переживань, що створюють загрозу для самосвідомості і витіснення їх у сферу несвідомого. В цьому випадку людина змушена витратити значну кількість психічної енергії, але пригнічені потяги все одно періодично «прориваються» в реальність через застереження, сновидіння тощо;

- заперечення – ігнорування будь-якої вимоги зовнішнього світу, внаслідок її хворобливості для індивіда;

- проєкція – процес, за допомогою якого неприйнятні для індивіда спонукання чи уявлення приписуються зовнішньому світу;

- формування реакції – процес перетворення імпульсу в його протилежність (наприклад, витіснену ненависть до матері в надмірну турботу про неї);

- регрес – повернення до менш зрілого рівня розвитку; це повернення до дитячих, ранніх форм поведінки. До цього типу захисних механізмів вдаються, як правило, незрілі, інфантильні особистості. Однак і нормальні дорослі в ситуаціях психічного перевантаження можуть використовувати цей захисний механізм;

- сублимація – спрямування інстинктивних імпульсів у соціально прийнятне русло, наприклад, в інтелектуальну сферу, творчість;

- раціоналізація – це те, що в повсякденному житті називають самовиправданням. Людина прагне дати раціональне пояснення вчинків, скоєних під впливом інстинктивних потягів [10].

3. Фрейд стверджував, що захисні механізми діють на підсвідомому рівні, і всі люди час від часу вдаються до них. У тих випадках, коли з їх допомогою не вдається знизити напругу, виникають неврози – більш-менш помітні розлади нормальної психічної діяльності. Разом з тим, люди різняться між собою за здатністю до сублимації і до контролю над потягами. Багато що зале-

жить від ступеня розвитку, зрілості особистості, основи якої закладаються в ранньому дитинстві. Коріння багатьох неврозів і більш важких розладів – психозів – слід, на думку З. Фрейда, шукати в ранніх дитячих переживаннях [10].

Захисти можна поділити на примітивні (первинні, архаїчні) і більш зрілі (вторинні). Серед архаїчних захистів виділяють: примітивну ізоляцію, заперечення, всемогутній контроль, примітивну ідеалізацію і знецінення, проєкцію, інтроєкцію і проєктивну ідентифікацію, розщеплення, дисоціацію [6, с. 130].

Прикладом примітивної ізоляції можуть слугувати ситуації, коли немовля просто засинає, тобто автоматично переходить в інший стан свідомості від перезбудження чи невдоволення.

Іншим прикладом буде поведінка людини із залежністю до алкоголю (наркотиків), яка наполегливо заперечує наявність проблеми і переконана в тому, що вона контролює ситуацію. В даному випадку включається такий захисний механізм, як заперечення.

Проєкція та інтроєкція, у свою чергу, можуть бути в основі таких проявів, як садизм, експлозивність (вибуховість), депресія в разі смерті близької людини. Аналогічно в ситуаціях страху люди намагаються оволодіти негативними почуттями і переймають якості того, хто викликає страх (проєктивна ідентифікація). Таким чином, використання архаїчних захистів як несвідомого механізму зняття тривоги може призводити до психологічної втечі або малопродуктивного відкидання факторів життя, що турбують.

Вторинні, більш зрілі, захисні механізми ймовірно формуються на більш пізніх етапах психосексуального розвитку і є відносно більш продуктивними – сприяють кращому вирішенню внутрішніх конфліктів і кращої адаптації до реальності. Це – витіснення, регресія, ізоляція, інтелектуалізація, раціоналізація, моралізація, роздільне мислення, поворот проти себе, заміщення, реактивне утворення, соматизація, анулювання, реверсія, ідентифікація, реагування зовні, сексуалізація, сублимація [6, с. 155].

У цілому феномени, які називаються психологічними захистами, мають безліч корисних функцій. Вони можуть виявлятися у формі здорової адаптації й творчості, також можуть захищати *Я* від будь-якої загрози. Особистість, чия поведінка демонструє захисний характер, несвідомо прагне виконати одне з таких завдань: 1) уникнути загрозливого потужного афекту (наприклад, тривоги або горя) або оволодіти ним; 2) зберегти самоповагу; 3) піти від зовнішньої небезпеки.

Важлива роль *Ego* в процесі розвитку особистості відображена в понятті «сила *Ego*». *Сила Ego* – це здатність особистості до сприйняття реальності, навіть коли вона надзвичайно неприємна (без залучення примітивних захистів, що подібні запереченню). *Сила Ego* проявляється, як вказує О. Кернберг, у толерантності до тривоги, в контролі імпульсів і сублиматорній діяльності [5].

Проблеми особистості (у тому числі поведінкові) з'являються тоді, коли захисти неадекватні або недостатні для нормальної адаптації. З. Фрейд у більш пізніх працях розглядав психопатологію як стан, при якому захисти не працюють, коли тривога відчувається, незважаючи на звичні засоби боротьби з нею, і коли поведінка, що маскує тривогу, є саморуйнівною в широкому сенсі.

Відповідно до психоаналітичних уявлень, істотну роль у динаміці внутрішніх конфліктів відіграють батьки, які виступають головними об'єктами в світі дитини. Представники більш пізнього напрямку в психоаналізі («теорій об'єктних відносин») послідовно розвивають ідею про зв'язок психологічних проблем з неблагополуччям в об'єктних відносинах. Величезне значення має те, як дитина переживає відносини з батьками, які почуття значущих об'єктів інтерналізуються нею, які образи батьків продовжують існувати в її несвідомому, впливаючи на поведінку особистості протягом усього її життя [7, с. 226].

Усередині психоаналітичної течії і підходів, що вийшли з психоаналізу (неофрейдизм), існує ще кілька теорій, які мали істотний вплив на сучасне розуміння характеру і поведінки людини. Однією з них є аналітична психологія Карла Юнга.

К. Юнг присвятив себе вивченню динамічних несвідомих потягів та їх впливу на людську поведінку і досвід. Погляди К. Юнга на особистість людини є, можливо, найбільш складними і полемічними. До основних понять вчення К. Юнга відносять – інтроверсію та екстраверсію, відкриття чотирьох основних психічних функцій, дослідження колективного несвідомого, особливий погляд на структуру особистості, і, зважаючи на це, – створення аналітичної психотерапії.

Поняття про інтроверсію та екстраверсію базується на тому, що фокус інтересів кожного індивідуума може бути звернений переважно до свого внутрішнього «Я» (інтроверсія) або до зовнішнього світу (екстраверсія). Інтроверти насамперед зацікавлені і спонукувані власними думками. Небезпека для них полягає в тому, що якщо занадто глибоко зануритися у своє внутрішнє «Я», то можна втратити контакти із зовнішнім оточенням. Екстраверти переважно зайняті зовнішнім світом, вони легше встановлюють соціальні зв'язки і краще усвідомлюють, що відбувається навколо них. Небезпека для них полягає у втраті уміння аналізувати свої внутрішні психічні процеси.

К. Юнг виділяє чотири основні психічні функції: мислення, відчуття, відчуття й інтуїцію, на підставі чого утворюються типи людей, у яких розвинуті ті або інші функції. Так, у розумового типу яскравіше, ніж в інших, виявляється здатність до узагальнень, абстрагування, логічних побудов. Почуттєві типи замість логіки віддають перевагу емоціям, а рішення приймають за принципом: добре або погано, красиво або некрасиво. Якщо мислення і відчуття Юнг розцінював як способи прийняття рішення, то відчуття й інтуїцію – як способи одержання інформації. Відчуття засноване на конкретних фактах, на тому, що можна побачити, понюхати, доторкнутися. Інтуїція – спосіб опрацювання інформації, яка накопичується переважно в несвідомому. Індивідуум, у якого домінують відчуття, більш адекватно, ніж інші типи, реагує на конкретну ситуацію, але більш залежний від неї. Інтуїтивний тип більше довіряє своєму досвіду. Інформація у таких людей опрацьовується швидше, автоматично пов'язується з минулим досвідом [12].

Психічні функції в людини розвинуті нерівномірно: зазвичай одна з них домінує, ще одна – супроводжує, а інші дві виражені слабо і знаходяться в несві-

домому. На підставі цього положення психологи аналітичного напрямку розробили нові варіанти застосування соціоніки (інформаційного психоаналізу).

За К. Юнгом, крім особистого несвідомого, існує ще й колективне несвідоме, що містить досвід розвитку всього людства і передається від покоління до покоління. За переконаннями К. Юнга, психіка дитини при народженні не є «чистою дошкою», а містить певні структури (архетипи), що надалі впливають на її розвиток, формування її «Я» та способи взаємодії зі світом.

Основи колективного несвідомого становлять архетипи, тобто «форма без змісту», що організує і спрямовує психічні процеси. Архетипи виявляють себе у вигляді символів: в уявах героїв, міфах, фольклорі, обрядах, традиціях тощо як узагальнений досвід наших предків. Головні з них – архетип матері, тобто збірний образ жінки, архетип батька, що визначає загальне ставлення до чоловіків. К. Юнг виділяв такі основні елементи структури особистості: персону, Его, тінь, Аніму (у чоловіків), Анімус (у жінок) і самість [12].

Персона (особистість) – найверхній шар особистого свідомого; «Его» – його більш глибокий шар. Найверхній шар несвідомого – двійник «Я», його тінь; наступний шар – душа (Аніма та Анімус); найнижчий шар – об'єктивне «Я» (самість).

Персона – це візитна картка «Я»: манера говорити, мислити, одягатися, це характер, соціальна роль, здатність самовиражатися у суспільстві. *Persona* – латинське слово, яке означає маску, що вдягали грецькі актори для умовного позначення тієї або іншої ролі. *Персона* – маска, що надівається у відповідь на: а) вимоги соціальних умовностей; б) внутрішні архетипічні потреби.

Его – центр свідомості і тому відіграє основну роль у свідомому житті: створює відчуття усвідомленості й послідовності наших думок і дій, відповідає за зв'язок свідомого і несвідомого.

Тінь – центр особистого несвідомого, куди входять бажання, переживання, тенденції, що заперечуються індивідом як несумісні з існуючими соціальними стандартами, поняттями про ідеали тощо. У житті ми звичайно отожднюємося з персоною (соціальною роллю, «маскою») і намагаємося не помічати все, що вважаємо хибним, низьким у своїй особистості.

К. Юнг висунув гіпотезу про компенсаторну функцію несвідомого, що відбиває зміст свідомості у переверненому вигляді. Отже, екстравертована особистість у своєму несвідомому інтровертована; боязка людина – хоробра, добра – зла тощо. Тому тінь необхідно усвідомлювати, оскільки особистість та її відносини зі світом тим більш гармонійні, чим повніше усвідомлюється тінь. Вона бере своє коріння в колективному несвідомому, є джерелом творчості, сховищем життєвої енергії, інстинктів [12].

Аніма й Анімус – це уявлення про себе як про чоловіка або жінку, винесене в несвідоме як небажане для даного індивіда. Аніма (у чоловіків) має звичайно феміністичний зміст, а Анімус (у жінок) – маскуліністичний. «Кожен чоловік, – пише К. Юнг, – несе в собі вічний образ жінки – не тієї або іншої певної жінки, але образ жінки як такої. Цей образ – відбиток, або архетип, усього родового досвіду жіночності, скарбниці усіх вражень, що коли-небудь мали жінки. Оскільки цей образ несвідомий, він завжди так само несві-

домо проектується на улюблену жінку, він є однією з головних основ привернення й відштовхування». Аніма й Анімус – найстаріші архетипи, які впливають на поведінку індивідуума.

Самість – архетип цілісності особистості, об'єднує свідоме і несвідоме, що взаємно доповнюють одне одного до цілісності. За К. Юнгом, *самість* означає всю особистість. Але вся особистість людини не піддається опису, тому що її несвідоме не може бути описане. Архетип *самості* не очевидний до досягнення людиною середнього віку, коли він починає робити зусилля змістити центр особистості лише зі свідомого на рівновагу між свідомим і несвідомим.

К. Юнг виділяє такі стадії розвитку особистості: 1) до п'ятирічного віку – з'являються сексуальні цінності, які досягають вершини в підлітковий період; 2) юність і рання дорослість – домінують основні життєві інстинкти, людина енергійна, пристрасна, залежна від інших (навіть у формі опору їм); 3) сорокові роки – зміна цінностей – з біологічних на більш культурні (культурно детерміновані), людина більш інтровертована, менш імпульсивна. Енергійність поступається мудрості (і як цілі, і як інструменту її досягнення). Цінності особистості сублимують в соціальні, релігійні, цивільні і філософські символи. Цей період найбільш значущий для особистості і найбільш небезпечний, якщо в перенесенні енергії на нові цінності спостерігаються порушення. Розвиток може відбуватися в двох напрямках: прогресивному – сили, що протистоять об'єднуються в гармонійному беребігу психічних процесів і регресивному – свідоме *Его* узгоджується з вимогами середовища і вимогами несвідомого. Якщо людина не долає фруструючі обставини, енергія лібідо не направляється на екстравертні, цінності, які орієнтовані на середовище, інакше кажучи, об'єктивні цінності *Его* трансформуються в суб'єктивні [12].

Архетипи колективного несвідомого мають автономність, їх вплив на особистість є цілеспрямованим і спонтанним, їх потрібно розглядати не лише як об'єкти або частини психіки, а як самостійні активні сутності, чію поведінку можна спостерігати, а висловлювання – враховувати [12]. К. Юнг дослідив існуючі видимі та невидимі комплекси людської психіки і вказав на той факт, що вони відіграють важливу роль у формуванні поведінки особистості та її проявів у конкретній ситуації. На його думку, анонімні комплекси – є нормальні явища, і вони складають структуру несвідомого у психіці. К. Юнг відзначив, що у дослідженні цієї проблеми мають виникнути три важливі аспекти: терапевтична, філософська і моральна. У поведінці людини є як позитивні, так і негативні якості й К. Юнг вважає це нормальним. На його думку, доцільно глибоко вивчити психологію людини і, спираючись на знання, допомагати їй у вирішенні цілого ряду проблем [12].

Аналітична психотерапія К. Юнга базується на здатності людини до самопізнання і саморозвитку, на злитті її свідомого і несвідомого, що дозволяє *самості* стати центром особистості, а це, у свою чергу, допомагає індивідууму досягти самореалізації [12]. Переваги юнгіанського підходу до тлумачення особистості полягають у ствердженні, що людина має внутрішню тенденцію до розвитку в напрямку гармонійної єдності, розкриття початкової вродженої цілісності.

Індивідуальна психологія Альфреда Адлера допомагає зрозуміти психологічні причини багатьох форм девіантної поведінки. А. Адлер вважав основним фактором, що визначає розвиток індивідуальності, головну життєву мету. В загальному вигляді – це мета досягнення переваги над іншими. Її конкретний зміст може бути надзвичайно різноманітний: прагнення до влади, краси, багатства, сили, популярності, освіченості тощо. Мета досягнення переваги виникає в перші роки життя як реакція на почуття неповноцінності, яке, у свою чергу, викликається переживанням своєї слабкості. Слабкість переживається як почуття неповноцінності. Почуття неповноцінності, на думку А. Адлера, вперше виникає в 4–5 років. Його посилюють два основні чинники. По-перше, це вроджені дефекти (ослабленість здоров'я, фізичні недоліки). По-друге, це неправильне виховання дитини в сім'ї (вседозволеність, брак любові до дитини). Почуття неповноцінності зворотно пропорційне тому, як дитина справляється з вимогами середовища [1].

Згідно з А. Адлером, немовля з'являється на світ з двома базовими почуттями – неповноцінності і спільності із собі подібними. Дитина прагне до досконалості як до компенсації своєї неповноцінності і до встановлення значимих соціальних відносин.

У нормі спрямованість на мету досягнення переваги гармонійно поєднується зі спрямованістю на співпрацю з іншими людьми (на основі почуття спільності), таким чином особисті досягнення людини слугують поліпшенню суспільного життя людей в цілому. Будь-якій нормальній людині притаманний внутрішній конфлікт між почуттям неповноцінності і породжуваним нею прагненням до самоствердження (досконалості, переваги). Можливі два основних способи подолання відчуття неповноцінності: компенсація (зменшення прояву порушених властивостей за рахунок посиленого розвитку збережених) і надкомпенсація недоліків (посилене тренування порушених властивостей до рівня надфункціонування). Вроджене соціальне почуття також компенсує слабкість людини. Люди використовують різні шляхи для компенсації почуття неповноцінності. Одні намагаються пригнічувати інших або використовують насильство, інші вдаються до «легальних» способів – успіху, влади, об'єднання в групи [1].

Компенсація веде до формування відчуття власної цінності, що передбачає домінування почуття спільності над індивідуалістичним прагненням до переваги. У випадку надкомпенсації почуття неповноцінності трансформується в комплекс неповноцінності, що становить основу неврозу, або в «комплекс переваги» [4].

При недостатній або збоченій компенсації відчуття неповноцінності переживається особливо гостро і переходить в комплекс неповноцінності. Це сукупність установок, уявлень або вчинків, що виражають в замаскованому вигляді почуття неповноцінності. А. Адлер поширив цей механізм на широке коло аномальних і нормальних явищ. Комплекс неповноцінності одночасно є як причиною серйозних проблем, так і внутрішнім стимулом для особистісного розвитку.

У разі порушеної поведінки комплекс неповноцінності поєднується з неадекватною життєвої установкою і нерозвиненим соціальним почуттям. У аномальної особистості домінуючою життєвою спрямованістю є прагнення до досягнення переваги, яке настільки виражене, що практично повністю перешкоджає появі та розвитку почуття спільності. Така людина сприймає людей як засіб досягнення особистих вигод, бачить у суспільстві ворожу силу, не хоче і не може співпрацювати з іншими. Ця конфронтація виявляється в гіпертрофованій реакції протесту проти будь-яких вимог суспільства. Ідея переваги спонукає до дій підпорядкування, приниження і дискредитації інших. У результаті формуються стійкі негативні риси особистості – нетерпимість, заздрість, зарозумілість, підозрілість, що визначають як поведінку особистості, так і її життєвий шлях у цілому [4].

У той же час А. Адлер бачив коріння відхилень не стільки в самих комплексах, скільки в нездатності індивіда встановити адекватний контакт із навколишнім середовищем.

Як важливий чинник формування особистості А. Адлер виділяє структуру сім'ї, місце дитини в ній і відповідний тип виховання, що має значний вплив на виникнення девіантної поведінки [1].

Ще один представник психоаналітичного напрямку Ф. Ріман і його теорія страхів. Ф. Ріман пов'язує виділення різних типів особистості з характерними особистісними страхами і відповідною реакцією на них. Існує чотири типи основних особистісних страхів, з якими, так чи інакше, стикається кожна людина. Перший – це страх втрати власної ідентичності, пережитий як втрата «Я» і залежність. Усі ми живемо в суспільстві і повинні підлаштовуватись під інших людей, приймати нав'язувані нам суспільством моделі мислення і поведінки. При цьому нам цілком може загрозувати втрата власної індивідуальності, «розчинення Я» [11].

Другий – це страх, самотності, неприйняття нас групою, суспільством, пережитий як беззахисність і ізоляція. Ми повинні зберегти свою індивідуальність, але ми повинні і налагодити відносини з оточуючими, адже людина реалізується тільки в суспільстві собі подібних. Страх перед соціальним відторгненням починає виявлятися у досить ранньому віці.

Третій вид страху пов'язаний з кінцевим етапом нашого існування – страх перед змінами, пережитий як невпевненість. Усі ми приречені померти. Людина – єдина жива істота, яка усвідомлює свій кінець. Це усвідомлення не може не викликати страху. Зазвичай він трансформується в страх перед усім минулим, мінливим, усім, що символізує минулий характер людського життя. У дітей досить рано проявляється страх перед змінами, що створюють загрозу їхньому існуванню.

Нарешті, четвертий вид страху – це страх перед незмінністю, що переживається як остаточність і несвобода. Будь-яке життя припускає мінливість, зростання, хаос. Незмінність – це обмеження життєвої активності, в ній стихійне життя відчуває загрозу. Цю загрозу дитина сприймає, засвоюючи різні правила, підкоряючись нормам, які обмежують її життєві прояви [11].

Легко помітити, що страхи мають парний характер – перший з другим і третій з четвертим – протилежні види страхів. Гармонійно розвинена, здорова особистість повинна вміти подолати кожен з цих страхів. Ми повинні навчитися взаємодіяти з іншими, без побоювань втратити власну ідентичність. Так само ми повинні вміти зберігати свою індивідуальність і не жертвувати нею заради конформізму. Аналогічним чином ми повинні примиритися з тим, що «все тече, все змінюється», і ми самі – не вічні. Так само необхідно визнавати наявність вічних принципів, які направляють і організують наше існування, вміти обмежувати свою спонтанність. Якщо який-небудь страх виявляється непереборним (що характерно для більшості людей), виникають особистісні типи відповідних профілів.

Перший особистісний тип – це шизоїдний, відчуває страх перед само-віддачею і близькістю. Його прагнення спрямовані насамперед на незалежність і самодостатність. Не потребує допомоги з боку інших, не хоче бути зобов'язаним; це має для нього вирішальне значення. Шизоїд прагне дистанціюватися від інших людей, порушення дистанції сприймається як загроза «Я» і тому присікається. Цей тип особистості відрізняється нерозвиненим емоційним началом, відчуває значні труднощі у відносинах (особливо близьких) з оточуючими. У той же час шизоїди, зазвичай, мають розвинений інтелект, компенсуючи емоційну нерозвиненість. Формування цього типу відноситься до перших місяців життя дитини, коли їй особливо необхідні тепло, турбота і емоційний контакт з матір'ю. Недолік усього цього призводить до страху перед навколишнім світом, формування базової недовіри до світу.

Другий особистісний тип – це депресивна особистість, яка має страх перед самотністю та ізоляцією. В даному типі переважає прагнення любити і бути любимими, прагнення до довірчих близьких контактів. Люди цього типу прагнуть співвіднести свою поведінку із запитам та вимогами оточуючих. У будь-яких міжлюдських контактах вони сильно залежать від партнера, відчуваючи постійний страх втрати. Віддаючи себе партнеру цілком, депресивні особистості втрачають індивідуальність, відмовляючись від власних бажань, думок і потреб. Формування цього типу пов'язане з тривалим періодом залежності від матері.

Третій особистісний тип – це особи з нав'язливими ідеями і процесами, які відчувають страх перед мінливістю і ненадійністю. Звідси їх прагнення все залишити без змін, прихильність певним принципам. Це консерватори, зайняті проблемою власної безпеки. Вони прагнуть усе заздалегідь запланувати і передбачити. Прагнення утримати життя від змін за допомогою правил і схем є причиною нав'язливих психічних процесів. Такі особистості побоюються любові, яка передбачає хаос і неприборканість почуттів і тому сприймається як загроза. Вони часто вступають у шлюб з розрахунку. Для них характерна виражена воля до влади, яка спирається на внутрішню потребу панувати (а отже, і контролювати) і підкорятися (наявність правил). Формування цього типу особистості відноситься до періоду між двома і чотирма роками, коли дитина вперше стикається з системою правил і заборон. Надмірний контроль, що оточує дитину, сприяє формуванню нав'язливих розладів.

Четвертий особистісний тип – істеричні особистості, які відчувають страх перед необхідністю і обмеженням почуття свободи. Вони побоюються усіляких обмежень, традицій, порядку, значущих для осіб з нав'язливим розвитком. Істеричні особистості всіляко уникають будь-якої відповідальності, яка нагадує їм про необхідність. Вони залежні від своїх почуттів, артистичні і, звичайно, високої думки про себе. Істеричні типи люблять свята і прагнуть завжди бути в центрі уваги, відрізняються імпульсивністю та нестриманістю. Формування істеричної особистості пов'язане з періодом від чотирьох до шести років, коли дитина активно опановує нові поведінкові моделі. Тут особливо необхідні чуйне керівництво і стабільне оточення, яке дає приклади для наслідування. Якщо навколишнє середовище характеризується нестійкістю, хаотичністю, відсутністю чітких правил, якщо з дитиною поводяться як з малюком і вона не має гідних прикладів для наслідування – розвиваються істеричні нахили [11].

Наступний представник психоаналітичного напрямку Отто Ранк і його теорія травми народження. О. Ранк вважав, що саме з травмою народження треба пов'язувати головні труднощі в розвитку характеру, а не з дитячою сексуальністю, як вважав Фрейд.

О. Ранк розглядав травму народження як першопричину того, що розлука сприймається людиною як найбільш болісне переживання. Весь період дитинства він розглядає як ряд спроб впоратися з травмою народження, а дитячу сексуальність він інтерпретує як бажання дитини повернутися в материнське лоно [13].

У дорослій сексуальності травма народження також відіграє ключову роль, її значення засноване на глибокому бажанні індивіда повернутися до безтурботного внутрішньоутробного стану, яке керує всією психікою людини. Відмінності між чоловіком і жінкою Ранк пояснює здатністю жінки повторювати репродуктивний процес у власному тілі і знаходити своє безсмертя в народженні, тоді як для чоловіка секс символізує смертність і тому його сила проявляється у зовнішній діяльності.

Аналізуючи людську культуру, О. Ранк приходить до висновку, що травма народження – це психологічна сила, що лежить в основі мистецтва, релігії та історії. Будь-яка форма релігії в кінцевому рахунку прагне до симбіотичного союзу з матір'ю. Відображаючи реальність і одночасно заперечуючи її, мистецтво є особливо потужним засобом психологічної адаптації до травми народження. Історія людських помешкань, починаючи з пошуків примітивного даху і закінчуючи складними архітектурними спорудами, відображає інстинктивний спогад про матку – тепло, що захищає від небезпеки. Використання бойових засобів та озброєння також засновано на неприборканому прагненні прокласти собі дорогу в черево матері.

Розвиток особистості, за О. Ранком, пов'язаний з двома конфліктуєчими тенденціями: страхом життя і страхом смерті. Перший пов'язаний з тенденцією до індивідуалізації, відокремлення від інших, другий – зі злиттям, залежністю [13].

Диференціюючи себе від інших, дитина починає проявляти рудиментарну форму бажання – противолю, тобто здатність протиставити свою волю іншим. Якщо негативістська воля руйнує зв'язок між дитиною і батьками, вона починає відчувати провину як специфічне вираження страху життя. Якщо зв'язок між дитиною і батьками не руйнується, противоля перетворюється у волю, яка знижує страх життя і страх смерті. Вплив волі на конфліктуючі тенденції людської психіки визначає, чи буде особистість прагнути до нових можливостей або загрузне в буденності.

О. Ранк виділив три типи особистості: нормальний адаптований, невротичний і креативний тип художника. Перший виражає тенденцію до єднання з людьми, але не підтримує розвитку своєї власної індивідуальності. Він надійний, але в той же час конформний, поверхневий і не здатний розуміти і задовольняти власні бажання. Такий тип розвивається в результаті придушення батьками проявів власної волі, ініціативи дитини [13].

Психологічні теорії девіантної поведінки є об'єктом дослідження багатьох зарубіжних вчених [14–17].

Невротична особистість виявляє тенденцію до відокремлення від людей, негативізм; вона висловлює противолю більше, ніж волю. Така людина критична до інших і в той же час переживає провину, відчуває себе недостойною, неправильною.

Тип художника представляє ідеальний розвиток, при якому розвивається сильна воля, а страх життя і страх смерті мінімальні. Він здатний вступати в близькі людські відносини без покори і придушення, не орієнтуючись на прийняті норми. Його думки, переживання, вчинки характеризуються високим ступенем диференціації і інтеграції. Результати діяльності оригінальні і в той же час корисні і цінні для людей.

Трансактний аналіз Еріка Берна також відносять до психодинамічних теорій, що пояснюють формування девіантної поведінки людини. Його концепція, згідно з якою людина проживає своє життя відповідно до «сценарію», що є результатом впливу її близьких (насамперед батьків), і приймає рішення в теперішньому часі, яке засноване на стереотипах, що колись були необхідні для її виживання, але тепер здебільшого марні.

Структура особистості в концепції трансактного аналізу характеризується наявністю трьох еґо-станів: Батько, Дитина і Дорослий. Причому Батько поділяється на: дбайливий Батько і критичний Батько, а Дитина поділяється на: спонтанну, Дитину, що пристосовується і бунтарну. Кожний еґо-стан являє собою особливий патерн мислення, почуттів і поведінки. Виділення еґо-станів засноване на трьох аксіоматичних положеннях: 1) кожен дорослий колись був дитиною, ця дитина в кожній людині представлена еґо-станом Дитина; 2) кожна людина з нормально розвиненим мозком потенційно здатна до адекватної оцінки реальності. Здатність систематизувати зовнішню інформацію і приймати розумні рішення відноситься до еґо-стану Дорослий; 3) у кожного індивіда були або є батьки або ті, що їх замінюють. Батьківській початок є в кожній особистості і представлений еґо-станом Батько [2].

Те, що З. Фрейд описував як *Ід*, Ерік Берн називає станом дитини, або внутрішньою Дитиною: той стан, в якому людина діє відповідно до своїх бажань і простих потреб, живе спонтанно і багато в чому імпульсивно. Якщо ми пам'ятаємо, якими ми були дітьми до власного соціального виховання, ми пам'ятаємо свій стан Дитини. І, навпаки, внутрішній Батько кожного з нас – відгомін наших батьків та інших дорослих людей, які виховували і доносили до нас правила життя в суспільстві. Звичайно, вони багато в чому обмежували нашу дитину, і це аналог фрейдівського *Супер-Его*. Третій основний стан – це внутрішній Дорослий, наш розумний початок, аналог *Его*, за З. Фрейдом.

Внутрішній Батько – відображення різноманітності батьківських стилів і ролей, знайомих людині в її досвіді. Дітям природно копіювати своїх батьків, і те, що частіше людина бачила в своєму дитинстві, яку поведінку і стиль Батька, таку пізніше відтворює і сама – в різних ситуаціях, не обов'язково в ситуації спілкування з дітьми. Людина з батьківської позиції вчить і вимагає, опікується і наставляє, піклується або критикує, ставить високі цілі і наполягає на дотриманні належного, створюючи і підтримуючи традиції. У розумному і дбайливому варіанті Вчителя життя, Наставника або Опікуна це потрібно і доречно. З іншого боку, батьківські ролі занудного Ментора, незадоволеного Критика або вічно тривожного Батька частіше створюють конфлікти і проблеми [3].

Позитивна й негативна сторона є і в інших позиціях его-станів особистості. Внутрішня Дитина з її спонтанністю і живою цікавістю, довірою до людей і світу, захопленістю і готовністю до творчості, легкістю і позитивним настроєм, готовністю щиро подякувати за допомогу – це дитина з позитивної сторони. З негативного боку его-стан Дитина не такий привабливий: це егоцентризм і капризи, впертість і агресивність, байдужість до почуттів і інтересів оточуючих.

Внутрішній дорослий як его-стан – це логіка і реалізм, спокійний аналіз і об'єктивні оцінки того, що відбувається. Без вміння включати і підтримувати в собі Дорослого людина не може стати дійсно зрілою особистістю, проте Дорослий без розвиненого Батька і Дитини – сухий аналітик, який не має волі настояти на своєму рішенні. Внутрішній Дорослий не має завдання підняти себе, пригнічуючи внутрішніх Дитину або Батька. Його завдання – вивчити інформацію, найкращим чином розпорядитися наявними потенціалом. Він не керується ні страхами, ні надіями: він приймає оптимальне, за наявної інформації, рішення. Дорослий вирішує, яка поведінка найбільш відповідає наявним обставинам, від яких ролей необхідно відмовитися, а які бажано включити [3].

Его-стани – це не ролі, які людина виконує, а поведінкові стереотипи, які провокуються актуальною ситуацією. Обмін впливами між его-станами двох людей називається трансакцією. Вплив можна розглядати як одиницю визнання, подібну соціальному підкріпленню. Він знаходять вираження в дотику або у вербальних проявах. В основі трансакцій лежить життєвий сценарій. Це генеральний і персональний план, що організовує життя людини.

Трансактний аналіз – це раціональний метод розуміння поведінки, заснований на висновку, що кожна людина може навчитися довіряти собі,

думати за себе, приймати самостійні рішення і відкрито висловлювати свої почуття. Велика роль приділяється здатності людини до усвідомлення непродуктивних стереотипів своєї поведінки, які заважають ухваленню адекватних рішень, а також здатності формувати нову систему цінностей, виходячи з власних потреб і можливостей.

Висновки. Психодинамічні теорії вивчають внутрішню динаміку розвитку особистості і розкривають глибинні механізми особистісного функціонування. Дані теорії насамперед дозволяють відповісти на питання: чому люди поведуться певним чином, яка мотивація їх поведінки і як вона сформувалася. Для пояснення відхилень поведінки особистості найбільш вдалою і популярною виявилася теорія А. Адлера.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии. – М., 1995. – 296 с.
2. Берн Э. Введение в психиатрию и психоанализ для непосвященных. Перевод А.И. Федорова // Berne E. A Layman's Guide to Psychiatry and Psychoanalysis. – N.Y.: Simon & Shuster, 1968; Минск: «Попурри», 1998. Терминологическая правка В.Данченко. – К.: PSYLIB, 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.psylib.org.ua/books/berne01/index.htm>.
3. Берн Ерик. Игры, в які грають люди. – Х.: «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. – 256 с.
4. Змановская Е.В. Девиантология: (Психология отклоняющегося поведения). Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – 2-е изд., испр. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 288 с.
5. Кесельман Л., Мацквич М. Социальное пространство наркотизма. – СПб., Изд-во Инст. им. В. М. Бехтерева, 2002. – 250 с.
6. Мак-Вильямс Н. Психоаналитическая диагностика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://royallib.com/book/makvilyams_nensi/psihoanaliti_cheskaya_diagnostika_ponimanie_strukturi_lichnosti_v_klinicheskom_protseesse.html
7. Психоаналитические термины и понятия / Под ред. Б.Э. Мура, Б.Д. Файна. – М.: Независимая фирма «Класс», 2000. – 304 с. – (Библиотека психологии и психотерапии, вып. 79).
8. Фрейд З. Введение в психоанализ. Лекции. – СПб.: Питер, 2004. – 384 с.
9. Фрейд З. Печаль и меланхолия // Суицидология: прошлое и настоящее. – М., 2001. – С. 255 – 270.
10. Фрейд А. Психология Я и защитные механизмы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://royallib.com/book/freyd_anna/psychologiya_ya_i_zashchitnie_mehanizmi.html.
11. Риман Фриц. Основные формы страха: исследования в области глубинной психологии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.psychol-ok.ru/lib/riemann/ofs/ofs_01.html.
12. Юнг К. Психологические типы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lib.ru/PSIHO/JUNG/psytypes.txt>.
13. Rank O. Das Trauma der Geburt und seine Bedeutung fur Psychoanalyse. Leipzig. 1929 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://archive.org/details/DasTraumaDerGeburtUndSeineBedeutungFrDiePsychoanalyse>.

14. Explaining Delinquency—Biological and Psychological Approaches. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://booksite.elsevier.com/samplechapters/9781455778928/Chapter_3.pdf.

15. *Clinard Marshall*. Sociology of deviant behavior / Marshall B. Clinard, Robert F. Meier [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ssnpstudents.com/wp/wp-content/uploads/2015/02/Sociology-of-Deviant-Behavior-14th.pdf>.

16. *Nalah Augustine*. A Conceptual Overview of Deviance and Its Implication to Mental Health: a Bio psychosocial Perspective / Augustine Bala Nalah, Leku Daniel Ishaya [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://www.ijhssi.org/papers/v2\(12\)/Version-3/A021203001009.pdf](http://www.ijhssi.org/papers/v2(12)/Version-3/A021203001009.pdf).

17. *Hossain Hossain*. Deviant Behavior: A Study of Causes / Zahangir Hossain [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nu.edu.bd/home/NU_Journal_Documents/Journal%20of%20Humanities,%20Social%20Sciences%20&%20Business%20Studies/10_Causes%20of%20Deviant%20Behavior%20Preliminary%20_119-134_1.pdf.

REFERENCES

1. *Adler A.* Praktika i teoriya individual'noj psihologii. — M., 1995. — 296 s.
2. *Bern Je.* Vvedenie v psihiatriju i psihoanaliz dlja neposvjashhennyh. Pervod A.I. Fedorova // Berne E. A Layman's Guide to Psychiatry and Psychoanalysis. — N.Y.: Simon & Shuster, 1968; Minsk: «Popurri», 1998. [Elektronnij resurs]. — Rezhim dostupu: <http://www.psylib.org.ua/books/berne01/index.htm>.
3. *Bern Erik.* Ihry, v yaki hraiut liudy. — Kh.: «Klub Simeinoho Dozvillia», 2016. — 256 s. Terminologicheskaja pravka V. Danchenko. — K.: PSYLIB, 2004 [Elektronnij resurs]. — Rezhim dostupu: <http://www.psylib.org.ua/books/berne01/index.htm>.
4. *Zmanovskaja E.* V Deviantologija: (Psihologija odklonjajushhegosja povedenija). Ucheb. posobie dlja stud. vyssh. ucheb. zavedenij. — 2-e izd., ispr. — M.: Izdatel'skij centr «Akademija», 2004. — 288 s.
5. *Kesel'man L., Mackvich M.* Social'noe prostranstvo narkotizma. — SPb., Izd-vo Inst. im. V. M. Behtereva. — 2002. — 250 s.
6. *Mak-Vil'jams N.* Psihoanaliticheskaja diagnostika [Elektronnij resurs]. — Elektronnij resurs: royallib.com/read/makvilyams_nensi/psihoanaliticheskaja_diagnostika_ponimanie_strukturi_licnosti_v_klinicheskom_protseesse.html#0.
7. Psihoanaliticheskie terminy i ponjatija / Pod red. B. Je. Mura, B. D. Fajna. — M.: Nezavisimaja firma "Klass", 2000. — 304 s. — (Biblioteka psihologii i psihoterapii, vyp. 79).
8. *Frejd Z.* Vvedenie v psihoanaliz. Lekcii. — SPb.: Piter, 2004. — 384 s.
9. *Frejd Z.* Pechal' i melanholija // Suicidologija: proshloe i nastojashhee. — M., 2001. — S. 255 — 270.
10. *Frejd A.* Psihologija Ja i zashhitnye mehanizmy [Elektronnij resurs]. — Rezhim dostupu: http://royallib.com/book/freyd_anna/psihologiya_ya_i_zashhitnye_mehanizmi.html.
11. *Riman Fric.* Osnovnye formy straha: issledovanija v oblasti glubinoj psihologii [Elektronnij resurs]. — Rezhim dostupu: http://www.psychol-ok.ru/lib/riemann/ofs/ofs_01.html.
12. *Jung K.* Psihologicheskie tipy [Elektronnij resurs]. — Rezhim dostupu: <http://www.lib.ru/PSIHO/JUNG/psytotypes.txt>.

13. Rank O. Das Trauma der Geburt und seine Bedeutung fur Psychoanalyse. Leipzig. 1929 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://archive.org/details/DasTraumaDerGeburtUndSeineBedeutungFrDiePsychoanalyse>.

14. Explaining Delinquency—Biological and Psychological Approaches. [Elektronnij resurs]. – Rezhym dostupu: // http://booksite.elsevier.com/samplechapters/9781455778928/Chapter_3.pdf.

15. Clinard Marshall. Sociology of Deviant Behavior / Marshall B. Clinard, Robert F. Meier [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ssnpstudents.com/wp/wp-content/uploads/2015/02/Sociology-of-Deviant-Behavior-14th.pdf>.

16. Nalah Augustine. A Conceptual Overview of Deviance and Its Implication to Mental Health: a Bio psychosocial Perspective / Augustine Bala Nalah, Leku Daniel Ishaya [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: [http://www.ijhssi.org/papers/v2\(12\)/Version-3/A021203001009.pdf](http://www.ijhssi.org/papers/v2(12)/Version-3/A021203001009.pdf).

17. Hossain Hossain. Deviant Behavior: A Study of Causes / Zahangir Hossain [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.nu.edu.bd/home/NU_Journal_Documents/Journal%20of%20Humanities,%20Social%20Sciences%20&%20Business%20Studies/10_Causes%20of%20Deviant%20Behavior%20Preliminary%20_119-134_1.pdf.

Кікалішвілі М.В. Психологічні теорії девіантної поведінки: психодинамічні аспекти

Стаття присвячена дослідженню психологічних теорій девіантної поведінки, зокрема їх психодинамічному напрямку.

Ключові слова: психодинамічний напрямок, психоаналіз, інстинктивні процеси, психічні функції, ідентифікація, захисні механізми, внутрішній конфлікт, інтроверсія, екстраверсія, архетип, комплекс неповноцінності, теорія страху, травма народження, транзактний аналіз.

Кикалишвили М.В. Психологические теории девиантного поведения: психодинамические аспекты

Статья посвящена исследованию психологических теорий девиантного поведения, в частности их психодинамического направления.

Ключевые слова: психодинамическое направление, психоанализ, инстинктивные процессы, психические функции, идентификация, защитные механизмы, внутренний конфликт, интроверсия, экстраверсия, архетип, комплекс неполноценности, теория страха, травма рождения, транзактный анализ.

Kikalishvili M. Psychological theories of deviant behavior: psychodynamic aspects

The article investigates the psychological theories of deviant behavior, namely their psychodynamic direction.

Keywords: Psychodynamic direction; Psychoanalysis; Instinctive processes; Mental functions; Identification; Protection mechanisms; Internal conflict; Introversion; Extroversion; Archetype; Inferiority complex; The theory of fear; The trauma of birth; Transactional analysis.

Стаття надійшла до редакції 13.05.2016.